

'Mijn opa was bij de NSB, we spraken niet over hem'

'Als het over mijn opa ging, hield iedereen de kaken op elkaar. Hij werd doodgezwegen.' Haar opa was een NSB'er. Dat wist Lenie (68), verder niets. Tot ze op onderzoek uitging en er een boek over schreef.

OPGETEKEND DOOR: MONICA BOSCHMAN

N

'Mijn opa bestond niet in verhalen en je voelt het als kind heel goed aan waar je het niet over mag hebben. Met oma was wel contact. Zij sprak ook nooit over opa en er was nergens een foto van hem. Zelf heb ik mijn opa maar één keer gezien, toen hij in het ziekenhuis lag. Ik ging er met mijn moeder heen, ik was negen. Een tijdje terug kreeg ik van een neef een foto die gemaakt is bij opa in het ziekenhuis. Ik zag precies het beeld dat ik in mijn hoofd had. Een oude man in harde lakens.

Tijdens een familieopstelling – een therapeutische sessie waarbij je je

familie in kaart brengt - zeven jaar geleden wilde ik uitzoeken waar mijn grote dienstbaarheid in mijn werk als hulpverlener vandaan kwam. Iemand vroeg me: wie is dat poppetje aan de rand van de tafel? Daar stond mijn opa. Mensen stelden vragen over hem, ik merkte dat ik vrijwel niets over hem wist. Zo ben ik op zoek gegaan naar mijn geschiedenis. Ik bezocht familieleden en archieven en schreef het boek *Versteende stilte*. Ik begreep steeds meer van hem.

Mijn opa werkte in de bouw en zat in de politiek. Toen hij vanuit Drenthe naar Hilversum verhuisde, vond hij geen aansluiting meer bij de politiek en bij de kerk. Hij voelde zich buitengesloten. In Amsterdam kwam hij in contact met mensen die actief waren in de NSB. Hij wilde erbij horen, herkende de gemeenschapszin. In 1939 is hij in de gemeenteraad gekomen voor de NSB. Hij was ook kringleider en deed veel aan propaganda. Hij voelde zich er prettig bij en zij wilden hem graag hebben. In het gezin wilden zijn kinderen niet meer met hem

praten en ook mijn grootmoeder was tegen de NSB. Het verhaal gaat dat op het ene raam een poster van de NSB hing en op het andere raam een poster van de ARP. In 1942 zijn mijn grootouders gescheiden. Mijn grootmoeder wilde dat eerst niet, maar deed het na druk vanuit de kerk, waar hij toen al niet meer welkom was. Mijn opa verhuisde naar Utrecht en werd later in Drenthe burgemeester, van 1943 tot 1945. Na de oorlog is hij gearresteerd en heeft hij een jaar in Westerbork gezeten. Daarna was hij weer snel aan het werk in de bouw. Hij is in 1962 overleden.

Bij opleidingen en bij sollicitaties werd altijd gevraagd: wat doet je vader? Daar hebben vooral de twee jongere broers van mijn moeder veel last van gehad. Voor mijn moeder had het ook grote gevolgen. Haar verloofde heeft het uitgemaakt, omdat hij niets te maken wilde hebben met de NSB en met gescheiden schoonouders. Tot mijn middelbare school heeft ze het fotootje van haar verloofde in haar portemonnee gehad. Tijdens mijn onderzoek ontdekte ik dat mijn moeder daarna steeds inwonend dienstbode was bij oudere mannen. Via een raamadvertentie werd ze gewezen op mijn vader, die een huishoudster zocht. Ze zijn later met elkaar getrouwd.

We hadden met acht gezinnen dezelfde entree, mijn moeder moest er niet aan denken dat iemand iets over haar vader wist en dat ze buitengesloten zou worden. Ze sprak er gewoon helemaal niet over en onderdrukte haar nervositeit haar hele leven met kalmeringsmiddelen. Ook ik heb daardoor niet geleerd mijn emoties te uiten. Mijn ouders keken naar de dodenherdenking op tv. Ze zeiden "het is druk" maar vertelden niets over de oorlog. Ik ging met een vriendinnetje naar de herdenking en voelde ergens dat ik er niet bij hoorde. Maar we hadden het er niet over, dus het was er niet.

Vertellen over mijn opa is geen gemakkelijk onderwerp. Er is begrip, maar er zijn ook mensen die prikken op je schuldgevoel. Een van de mensen uit mijn omgeving vertelde ik over mijn boek. "O, ben jij iemand van een NSB-familie. Ik weet waar ze wonen, de NSB'ers." Ik hoor ook van anderen dat soort verhalen. En erger. Over hakenkruizen op je voordeur omdat je een bepaalde achternaam hebt, over zwijgen in het verpleeghuis omdat je bang bent. Het is nog steeds een taboe. Het zit nog in de mensen zelf en in de maatschappij.

Ik voel me niet schuldig, maar heb dat misschien onbewust wel megedragen. Door het boek, door lezingen en gastlessen heb ik de stilte doorbroken. Ik ben ook een verbindende factor in de familie. Familieleden zijn blij dat ik het boek schreef en alles in kaart heb gebracht. Binnen de familie is

het nog steeds niet makkelijk erover te praten. Nog steeds is er schaamte.

Als maatschappelijk werker heb ik vaker mensen verwezen naar gespreksgroepen van Werkgroep Herkenning, de landelijke lotgenotenvereniging. Ik besepte nooit dat het ook mijn verhaal was. Nu doe ik de informatie- en hulplijn voor de werkgroep. Wat ik heb meegemaakt, is niks in vergelijking met de nare dingen die ik daar hoor. Van kampen tot buitensluiting, er zijn veel trauma's.

Ik moest zelf 60 worden om met dit verhaal aan de slag te gaan. Het is een verzwegen zwarte bladzijde in onze geschiedenis. Mensen die het herkennen raad ik aan te praten met iemand die ze vertrouwen. Iemand van de kerk of de huisarts. Ze kunnen natuurlijk ook naar de Werkgroep Herkenning bellen. Het is voor veel mensen een opluchting om ervaringen te delen.

Het is goed weet te hebben van je eigen familiegeschiedenis. Waar kom ik vandaan, wat heb ik meegekregen? Ik wilde mezelf beter leren kennen en snap mijn dienstbaarheid nu beter. Ik weet dat ik me niet schuldig hoeft te voelen en heb meer zelfvertrouwen gekregen. Het was helend voor mezelf.

Ik ben blij dat onze kinderen en kleinkinderen het weten en dat ik het bespreekbaar heb gemaakt. Ik ben er zelf opener van geworden en benoem meer wat er in me omgaat. Er was zo weinig openheid met elkaar. Wat hebben we onszelf in de familie tekortgedaan?

Lenie Degen: Versteende stilte; oorlog, schuld, buitensluiting en stilte. Uitgeverij Aspekt, prijs € 19,95. ISBN 9789463383967

VERTEL UW VERHAAL

Heeft u ook een pijnlijk verhaal? Vertel het anoniem in het Magazine van KBO-PCOB. Mail magazine@kbo-pcob.nl

Informatie en hulp

www.werkgroepherkenning.nl

Telefoon: 06-330 570 03

secretariaat@werkgroepherkenning.nl